

BĒRNU UN JAUNIEŠU INTEREŠU IZGLĪTĪBAS IESTĀDE KĀ NEFORMĀLĀS IZGLĪTĪBAS VIDE LATVIJĀ

Children and Youth Interest Education Establishment as Non-formal Educational Environment in Latvia

Benita Svareniece

Latvia University of Agriculture, Latvia

Irēna Katane

Latvia University of Agriculture, Latvia

Abstract. *These days sustainability of education becomes more actual the guarantor of which appears to be the availability and multiplicity of education for every human being during the lifetime where the non-formal education takes a significant place. The aim of the article is to update the role of the interest education of children and young people in the context of life-long education when publishing the results of the completed theoretical and empirical research in the sphere of the non-formal education. The empirical research 'Interest education in Latvia and the role of the institutions of interest education' has been accomplished within the frameworks of the working group of the constructive board of headmasters of the interest educational institutions of Latvia. The results of the survey of the children and young people acknowledge that there is a wide spectrum of motives of choosing the interest education. The choice and popularity of the programmes of the interest education have been defined by several groups of factors. It is important to offer possibilities to attend different interest groups both in the country and in towns thus gaining new out-of-school experience that can further largely result on choosing the career objectives. Both –the researches and the personal experience of the author affirm that the centres of the interest education of the children and youth are the sub-systems of multifunctional environment of the non-formal education in the total environment of the education of Latvia.*

Keywords: *children and youth interest education, lifelong learning, non-formal education.*

Ievads

Introduction

Mūsdienās aizvien aktuālāka kļūst izglītības ilgtspējība, kuras garants ir izglītības piejamība un daudzveidība ikvienam cilvēka mūža garumā.

Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācijas (UNESCO) dalībvalstu pārstāvji globālajā sanāsmē „Izglītība visiem”, kas notika 2014. gada maijā Omānā, vienojās, ka jāstiprina starptautiskais atbalsts virsmērķa- ilgtspējīgas sabiedrības attīstības sekmēšana un nodrošināšana līdz 2030. gadam. Izvērtējot sasniegto stratēģisko mērķu izpildē, vairāk kā 300 konferences dalībnieki vienojās, ka nākotnes izglītības vīzija plašāk skaidros izglītību ilgtspējīgai attīstībai, kā arī izglītības sasaisti ar darba tirgu un katra cilvēka dzīves kvalitātes uzlabošanu. Izglītības attīstībai ir svarīga formālās un neformālās izglītības sasaiste, 21. gadsimta prasmju stiprināšana, kā arī izglītības

vide – cik tā ir iekļaujoša un atvērta sadarbībai, kāda ir sasaiste starp formālo un neformālo izglītību. (Izglītība visiem, 2014).

Raksta mērķis ir aktualizēt bērnu un jauniešu interešu izglītības lomu mūžizglītības kontekstā, publiskojot veikto teorētisko pētījumu un empīriskā pētījuma “*Interesešu izglītība Latvijā un interesešu izglītības iestāžu loma*” rezultātus neformālās izglītības jomā.

Metodoloģija **Methodology**

Empīrisko pētījumu teorētiski metodoloģiskā bāze ir raksta autoru teorētiskie pētījumi, kas veikti vairākos virzienos.

- ***Ekoloģiskā paradigma un ekoloģiskā pieeja izglītībā*** (Barker, Bönch, Dimitrow, Henke, Helmke, Katane, Pēks, Sacher u.c.).
- ***Izglītības un/vai izglītības vides ilgtspējība un ilgtspējīga attīstība*** (Ahlverg, Breidlid, Bruntland, Filho, Goldin, Grabovska, Hill, Katane, Lakatos, Nyizsyansky, Pēks, Salīte, Szabo, Winter u.c.).
- ***Neformālā izglītība mūžizglītības kontekstā*** (Ahmed, Clarijs, Colletta, Coombs, Hasan, Kalniņa, Katane, Kravale, Sutton, Titmus, Tuijnman u.c.).

Mūžizglītības kontekstā aizvien lielāka nozīme tiek piešķirta neformālajai izglītībai, kas pastāv un attīstās līdztekus formālajai izglītībai (Katane, 2005; Katane & Kalniņa, 2010; Kravale, 2006), nodrošinot izglītības pieejamību un daudzveidību, kas ir būtiski izglītības ilgtspējības kontekstā.

Neformālās izglītības jēdziens pētnieku darbos tiek lietots jau divdesmitā gadsimta 60.-70.gados. Par neformālās izglītības pamatlicējiem tiek uzskatīti amerikāņu zinātnieki F.Kūms un M.Ahmeds (Coombs & Ahmed, 1974), kas rosināja uz nepieciešamību pēc labāk integrētas dzīves attīstības. Autori izdala trīs jēdzienus: formālā, neformālā un informālā izglītība. Formālā izglītība tiek saistīta ar mācību iestādēm un valsts atzītu izglītību, neformālā izglītība ar sabiedrības grupām, dažādām cita veida organizācijām un informālā izglītība aptver cilvēka informācijas apmaiņas dažādas sfēras, kā arī dzīves gaitā iegūto pieredzi, kas var kļūt par pamatu personības izaugsmei un profesionālajai pilnveidei.

Mūsu pētījumi liecina, ka Latvijas izglītības telpā kā neformālās izglītības apakškatēgorija ir nostiprinājies jēdziens *interesešu izglītība*.

Pasaules izpratnē *interesešu izglītība* atbilst *neformālās izglītības* jēdzienam, jo tā atbilst šādam raksturojumam: neformālā izglītība (*non-formal education*) ir mērķtiecīgas strukturētas aktivitātes ārpus formālās izglītības (Clarijs, 2008).

Neformālās (*Non-formal education*), t.sk. interesešu izglītības, darbības principi diezgan lielā mērā ir atšķirīgi dažādās Eiropas valstīs. Analizējot Eiropas valstu pieredzi un situāciju, iezīmējas divi attīstības ceļi. Vienu veido Rietumeiropas valstis, kurās neformālā izglītība ir attīstījusies praktiski katrā

valstī citādāk un patstāvīgi. Šajās valstīs finansiālais atbalsts šai jomai no valsts un pašvaldību puses ir neliels. Finances pārsvarā tiek iegūtas no projektu darbības un vecāku iemaksām. Otru veido – Centrāleiropas un Austrumeiropas bijušā sociālistiskā bloka valstis. Šajās valstīs praktiski ir saglabātas labās tradīcijas un brīvā laika organizēšanas struktūra, izņemot Lietuvu, kur ļoti daudz bērnu un jauniešu interešu izglītības centrus likvidēja, pēc tam cenšoties tos radīt no jauna. Valsts un pašvaldības atbalsta un finansē šo jomu.

Interese izglītībai ir svarīga loma bērnu un jauniešu izziņas interese veidošanā un motivēšanā. Bērni un jaunieši pavada interese izglītības nodarbībās dažas stundas nedēļā, bet tas dod viņiem stimulu turpināt iesākto darbu vai pārdomāt to mājās. Interese izglītībai ir milzīgs pedagoģiskais potenciāls – tas ir līdzeklis radošas personības attīstībā. Interese izglītība dod iespējas radīt veiksmes situācijas katram bērnam un jauniešim, kas savukārt nostiprina viņa adekvātu pašvērtējumu. Bērnu un jauniešu darbība dažādās interese izglītības jomās stimulē personības pašrealizāciju un kreativitāti. Interese izglītības iestādēs notiek bērnu un jauniešu socializācija, kuras rezultātā veidojas humānistiskā vērtību sistēmas orientācija. Interese izglītībai ir priekšrocība tāpēc, ka tajā pārklājas vaļasprieki un izglītojoša darbība. Interese izglītība ļauj sekmīgāk risināt bērnu un jauniešu ārpuskolas laika pavadīšanas un deviantās uzvedības problēmas.

Daudzi psihologi, pedagogi un filozofi uzsver ārpuskolas aktivitāšu nozīmi personības attīstībā un audzināšanā. Piemēram, R. M. Lerner (Lerner, 2006), attīstošā kontekstuālisma pārstāvis, akcentēja saistību starp individuālo un kopīgo kontekstu, kas veido personības attīstību. Autors atzīst, ka interese izglītība var būt organizēta divos veidos: kā tiešais efekts un kā starpnieciskais efekts.

Tiešā efekta modelis uzsver tiešu ietekmi uz interese izglītības nodarbību apmeklētājiem. Šis modelis demonstrē, kā interese izglītība var tieši ietekmēt bērnu un jauniešu personības īpašības, attieksmes, īpaši tās, kuras asociējas ar pašvērtējumu, izglītību un sabiedrību. Iesaiste aktivitātēs palīdz bērnam kļūt par atbildīgu, pašpārliecinātu personību, kā arī rosināt pozitīvas emocijas, gandarījumu par paveikto un pašnovērtējumu. Šie tiešie efekti pēc tam var būt integrēti ar starpnieciskiem efektiem.

Interese izglītības iestādes veiktais mācību un audzināšanas darbs ir nozīmīgs ne tikai pašam skolēnam, bet arī visai Latvijas izglītības sistēmai.

Interese izglītība pēc būtības ir praktiski orientēta. To īsteno speciālisti, kas ir *sava amata meistari*, piemēram, profesionāli mākslinieki, dejotāji, aktieri, dabaszinātnieki, motosportisti u. tml. Tas nodrošina interese izglītības programmu daudzpusību, pievilcību, unikalitāti un rezultativitāti.

Gan pulciņu rašanās pirmsākumos, gan mūsdienās tiek akcentēta bērna un jaunieša mācīšanās prasmes attīstība. Pulciņa dalībnieks ir tas, kas nosaka un virza savu mācīšanos ar kompetenta pedagoga atbalstu. Mācoties neformālā vidē, gan bērnam, gan jauniešim tiek dota iespēja saprast, ko viņš grib, kas

viņam patīk, ko viņš turpinās darīt un kas viņam nav piemērots. Ja cilvēks skaidri apzinās, ko viņš negrib darīt, daudz vieglāk atrast īsto ceļu savu spēju izkopšanai un karjeras izvēlei. (Lepere, 2011)

Interesešu izglītības koordinētājinstitūcijas Latvijā (Valsts izglītības satura centra (VISC)) publiskotā informācija (Interesešu izglītības jomas, 2015; Normatīvie dokumenti, 2015) liecina, ka galvenokārt interesešu izglītības programmas īsteno interesešu izglītības iestādes un vispārizglītojošās skolas. Kopumā Latvijā 2014./2015. mācību gadā ir 46 interesešu izglītības iestādes, kas atrodas visos reģionos, pārsvarā lielajās pilsētās, atsevišķas programmas īstenojot mazo ciematu vispārizglītojošās skolās. Visos novados tiek īstenotas interesešu izglītības programmas, bet to piedāvājuma daudzveidība ir dažāda – jo vairāk skolēnu novadā, jo lielāks piešķirtais finansējums un piedāvāto programmu daudzveidība.

Bērns vai jauniešis var vienlaicīgi apgūt vairākas interesešu izglītības programmas vienā iestādē un netiek uzskaitīts, cik interesešu izglītības programmas apgūst katrs konkrētais bērns.

Latvijā interesešu izglītības programmas tiek īstenotas 6 jomās (Interesešu izglītības jomas, 2015):

- kultūrizglītībā (dejas, mūzika, vizuālā un vizuāli plastiskā māksla, teātra māksla, folkloras u.c.),
- sporta izglītībā (dambrete, orientēšanās, sporta dejas, mākslas vingrošana, badmintons u.c.),
- tehniskajā jaunradē (automodelisms, raķešu modelisms, elektronika, foto, kino, video u.c.),
- vides izglītībā (vides pētnieki, ekoloģija, botānika, zooloģija, vides gidi, zaļie pirkstiņi u.c.),
- jaunatnes darbā (skolēnu pašpārvaldes, jaunatnes klubi, debates, skauti, mazpulki, jaunsargi),
- citās izglītojošās programmās (karjeras vadība, žurnālistika, stilistika, novada vēsture u.c.).

Interesešu izglītībā tiek piedāvātas dažādas darbības formas: nodarbības pulciņos un kolektīvos, individuālais darbs, interesešu klubi, nometnes, pasākumi, konkursi, sacensības, dažādi projekti.

Ļoti svarīga ir paša bērna vēlēšanās apmeklēt kādu no interesešu izglītības iestādēm. Viens no pamatnosacījumiem bērnu darbībā, ja vecāki patiesi vēlas, lai ārpuskolas nodarbības ietekmētu personības veidošanos, ir jābūt iespējai piedalīties tajā brīvprātīgi, nevis obligāti. Aplama ir arī otra galējība – viss pēc izvēles un tikai to, ko vēlas. Bērni ir jā sagatavo izvēlei, un tas nav vienā dienā veicams darbs. Ar autoritāru reglamentāciju vecāki pieradina bērnu pakļauties, ļaut, lai citi izlemj viņa vietā. Izvēles brīvība vispirms būtu jānodrošina ģimenē.

Protams, ir labi, ja bērns un jauniešis pats apzinās, kādā interesešu izglītības jomā viņš gribētu būt nodarbināts, kas viņam ir nepieciešams, lai vispusīgi attīstītos tagad un izmantotu iegūtas prasmes dzīvē nākotnē. Bet, ja viņam ir

grūti izlemēt pašam un vispār negribas mācīties papildus, tad vecākiem un pedagogiem jāpalīdz rast motivāciju.

Audzēknim ir svarīga mācību vide, īpaši pedagoģiski psiholoģiskais vides konteksts. Kad audzēknis jūtas labi, smadzenes izdala endorfīnu, kas rada eiforijas sajūtu un stimulē smadzenes tādējādi mācīšanās pieredze ir patīkama un sekmīga. Ja audzēknī mācīšanās vide izraisa negatīvas emocijas un rada stresu, izdalās kortizols, kas liek viņam bēgt vai cīnīties, neatstājot spēku mācīties, turklāt kortizols pasliktina emocionālo atmiņu (Kuhlman, Kirschbaum & Wolf, 2005).

R. Klarijs (Clarijs, 2008) uzsver, ka interešu izglītība palīdz attīstīt kompetences un prasmes. Viņš min dažādas kompetences, piemēram, personiskās, izglītības, veselības, fiziskās, sociālās, profesionālās, mākslinieciskās, pilsoniskās. Starp prasmēm tiek uzskaitītas: līderība, komunikācija, valodu mācīšanās, aktīva klausīšanās, plānošana, komandu darbs, empātija, distance pret sociālām lomām, konfliktu risināšana, kritiskā domāšana, sevis apzināšanās, disciplīna, atbildība, emocionālā attīstība, sensibilitāte. Šīs prasmes parādās konkrētā uzvedībā un attieksmēs, piemēram, cieņa, tolerance, kopības gars, atbildība, autonomija, pārliecība, pašcieņa, nevardarbīga uzvedība, piederības sajūta, atvērta domāšana.

Raksta autoru teorētisko pētījumu rezultāti ļauj *secināt*, ka: interešu izglītība ir mērķtiecīga, plānveidīga un strukturēta, bet tajā pašā laikā brīvprātīga izglītība, tā dod iespējas līdzdarboties, ļauj eksperimentēt. Interese izglītība paver plašāku redzesloku un ļauj attīstīt personas uzskatus, viedokli un māca patstāvīgi dzīvot. Interese izglītība sniedz konkrētas zināšanas, prasmes un iemaņas kādā konkrētā nozarē, jomā (piemēram, apģērbu šūšana, darbs ar dažādiem instrumentiem tehniskajā jaunradē, galdniecība, jaunie zinātnieki), palīdzot izvēlēties turpmāko profesiju vai sniedzot dzīvei nepieciešamās iemaņas. Interese izglītības iestādēs pulciņus apmeklē 7 reizes vairāk bērnu un jauniešu, salīdzinot vidējo interese izglītības audzēkņu skaitu interese izglītības iestādē un skolā. Tātad bērni, vecāki un pašvaldības uzskata, ka interese izglītības iestādes ir piemērotākas interese izglītības pakalpojuma nodrošināšanai.

Autoru personīgā pieredze ļauj apgalvot, ka interese izglītības iestāde ir multifunkcionāla iestāde, kurā tiek piedāvāta interese izglītība, iespēja saturīgi pavadīt brīvo laiku, nometnes skolēnu brīvlaikos, tālākizglītības kursi pedagogiem, laboratorijas, dažādi kultūras pasākumi. Interese izglītības iestādes aktīvi iesaistās vietējās pašvaldības un arī valsts kultūras dzīves organizēšanā. Lielākā daļa interese izglītības iestāžu Latvijā darbojas kā novadu interese, audzināšanas un jaunatnes darba organizatoriski metodiskie centri.

Interese izglītības iestādes ne tikai dod iespēju bērniem un jauniešiem pilnveidot sevi, tādējādi ietekmējot jauniešu nākotni un arī ekonomiku ilgtermiņā, bet sniedz viņu vecākiem drošības sajūtu par savu bērnu saturīgu un

lietderīgu brīvā laika pavadīšanu, kamēr viņi veic savus profesionālos pienākumus savās darbavietās.

Empīriskais pētījums “*Interesešu izglītība Latvijā un interesešu izglītības iestāžu loma*” veikti Latvijas interesešu izglītības iestāžu direktoru konsultatīvās padomes darba grupas ietvaros, kuras sastāvā bija arī raksta autore Benita Svareniece kā Bauskas Bērnu un jauniešu interesešu izglītības centra direktore (Kalniņa u.c., 2012). Empīrisko pētījumu rezultātu analīze un sagatavošana publikācijai dotā raksta ietvaros notika sadarbībā ar LLU TF IMI vadošo pētnieci, asoc. profesori Irēnu Katani.

Empīriskā pētījumu mērķis bija pētīt bērnu un jauniešu viedokli par neformālās izglītības piedāvājumu interesešu izglītības iestādēs un šīs izglītības nozīmi, kā arī uz iegūto rezultātu bāzes izvērtēt esošo situāciju interesešu izglītības iestādēs Latvijā, lai izveidotu pamatu turpmākajām diskusijām par interesešu izglītības vietu Latvijas izglītības sistēmā un interesešu izglītības ilgtspējīgu attīstību.

Izmantotās **empīrisko pētījumu metodes**: 1) aptauja (anketēšana) datu ieguvei; raksta autores pieredzes refleksija; 2) datu apstrādes metodes aprakstošās statistikas ieguvei (īpatsvara rādītāju noteikšana), secinošās statistikas ieguvei: Kronbaha-Alfa piemērotības koeficienta tests, Spīrmena rangu korelācijas tests.

Empīriskais pētījums notika 2012.gadā un tika organizēts vairākos posmos: sagatavošanas posms, pētījuma gaita (aptauju organizēšana), datu apkopošana un apstrāde, kā arī rezultātu analīze un izvērtēšana.

Empīrisko pētījumu bāze. Empīriskajā pētījumā tika iesaistītas bērnu un jauniešu interesešu izglītības iestādes no visiem Latvijas reģioniem, kuru neformālās izglītības vidē ir iekļauti audzēkņi vecumā no 2 līdz 25 gadiem.

Vecuma grupu sadalījums tika izvēlēts, atbilstoši izglītības pakāpei vispārizglītojošās skolās un vecumposmam raksturīgajām attīstības īpatnībām. Piemēram, 11 – 15 gadus veci audzēkņi mācās pamatskolā, bet, sākot no 13 gadu vecuma, lielākajai daļai audzēkņu pusaudžu vecumam raksturīgo fizioloģisko izmaiņu dēļ, mainās arī uzvedība un motivācija.

Interesešu izglītības iestāžu straujais audzēkņu skaita samazinājums 20 – 25 gadu vecuma grupā skaidrojams ar to, ka audzēkņi uzsāk studijas pēc skolas beigšanas, maina dzīves vietu un uzsāk darba gaitas. Šādas pārmaiņas prasa laiku adaptācijai, tāpēc parasti neatliek laika interesešu izglītībai. Pētījuma laikā sarunās ar jauniešiem konstatējām, ka viņi šajā vecumā jūtas pieauguši un uzskata, ka interesešu izglītība paredzēta skolēniem.

Pētījumā piedalījās 2199 respondenti (bērnu un jauniešu interesešu izglītības iestāžu audzēkņi) aptaujas dalībnieki.

Pētījumu rezultāti *Results of Research*

Empīrisko pētījumu ietvaros tika izvirzīti vairāki *pētījuma jautājumi*.

Viens no pētījuma jautājumiem, kas interesēja pētījuma autorus, bija interešu izglītības apmeklētība Latvijas bērnu un jauniešu interešu izglītības centros.

Pētījuma rezultāti liecina, ka audzēkņi apmeklē vidēji 1,8 pulciņus nedēļā (gandrīz visi aptaujātie apmeklē 1 vai 2 pulciņus un tikai daži vairāk par 2 pulciņiem nedēļā). Tikai 4% interešu izglītības iestāžu audzēkņiem interešu izglītības nodarbības liek justies pārslogotiem, līdz ar to var apgalvot, ka saprātīgi izvēlēts apmeklējamo interešu izglītības nodarbību daudzums nav pamats skolēnu pārslodzei.

Interešu izglītības programmu saturu nosaka bērnu, jauniešu un viņu vecāku pieprasījums, izglītības iestāžu piedāvājums, valsts kultūrvēsturiskā situācija un tradīcijas. Vispopulārākās ir kultūrizglītības programmas (dziedāšana, dejošana, zīmēšana u.tml.), tām seko sporta izglītības programmas. Tas apliecina Latvijas interešu izglītības tradīcijas un pieprasījumu.

Nozīmīgākie iemesli, kāpēc bērni un jaunieši izvēlas apmeklēt pulciņus interešu izglītības iestādē ir no skolas atšķirīgā vide un skolotājs (attiecības ar skolotāju, viņa profesionalitāte un personība), iespēja interesanti pavadīt savu brīvo laiku, iespēja mācīties ko dzīvei noderīgu, iespēja pašapliecināties, piedaloties konkursos un pasākumos, kā arī vēlme pavadīt laiku citā vidē ārpus skolas.

Vēl viens pētījuma jautājums bija interešu izglītības jomu apmeklētības pastāvīgums un ilgums.

1. tabula. Spīrmena rangu korelācijas testa rezultāti
Table 1. Results of Spearman's Rank Correlation Test

Korelācija starp pazīmju paraugkopām		p-vērtība
Respondenta interešu izglītības iestādes apmeklējuma gadu skaits	Interese izglītības jomas:	
	sporta pulciņi	0,133
	tehniskās jaunrades pulciņi	-0,067
	jaunatnes darba pulciņi	0,104
	nometnes brīvlaikos	0,136

Izmantojot Spīrmena rangu korelācijas testu, tika noteikts, ka pastāv cieša sakarība starp to, cik gadus respondents apmeklē interešu izglītības iestādi un atsevišķākām jomām, ar kurām audzēknis nodarbojas interešu izglītības iestādē (skat. 1.tab.). Tas nozīmē, ka šajās jomās audzēkņi nodarbojas ilgstoši, vairāku gadu garumā, mērķtiecīgi pilnveidojoties izvēlētajā jomā.

Svarīgs jautājums ir interešu izglītības programmu izvēle un popularitāte bērnu un jauniešu vidū.

Tika salīdzināta dažādu interešu izglītības iestāžu piedāvāto programmu popularitāte procentuāli attiecībā pret respondentu skaitu konkrētā reģionā. Šāds salīdzināšanas veids ļauj izdarīt secinājumus arī par attiecīgo programmu pieejamību konkrētā reģionā. Parasti piešķirtie finanšu līdzekļi tiek sadalīti, balstoties uz vajadzību izpēti un konkrētu programmu īstenošanas iespējām (materiālā bāze, pedagogu kvalifikācija).

Piemēram, Rīgā procentuāli ievērojami vairāk respondentu apmeklē vides izglītības pulciņus. Tas varētu būt skaidrojams ar to, ka Rīgas bērniem un jauniešiem trūkst iespēju iepazīt dabu ikdienā, kā arī Rīgā atrodas Latvijā vienīgais vides izglītības centrs.

2. tabula. Spīrmena rangu korelācijas testa rezultāti
Table 2. Results of Spearman's Rank Correlation Test

Korelācija starp pazīmju paraugkopām		p-vērtība
<i>Motivācija apmeklēt pulciņu</i>	<i>Izvēlētā interešu izglītības programma (pulciņš)</i>	
Es vēlos pamēģināt visu ko, lai saprastu, kas man patīk	Kultūrizglītības pulciņi	0,113
Vēlos labāk sagatavoties izvēlētajai profesijai	Kultūrizglītības pulciņi	-0,59
	Tehniskās jaunrades pulciņi	0,099
	Citi izglītojoši pulciņi	0,072
Es apgūstu dzīvē noderīgas zināšanas un prasmes	Jaunatnes darba pulciņi	0,091
	Citi izglītojoši pulciņi	0,098
Varu piedalīties dažādos konkursos un pasākumos	Kultūrizglītības pulciņi	0,113
	Tehniskās jaunrades pulciņi	-0,096
	Jaunatnes darba pulciņi	0,058
Izjūtu gandarījumu par saviem sasniegumiem	Kultūrizglītības pulciņi	0,062
	Jaunatnes darba pulciņi	0,073
Gribu pavadīt laiku citā vidē ārpus skolas	Kultūrizglītības pulciņi	0,099
	Tehniskās jaunrades pulciņi	-0,055
	Jaunatnes darba pulciņi	0,082
Jūtos gaidīts, te ir laba atmosfēra	Kultūrizglītības pulciņi	0,107
	Tehniskās jaunrades pulciņi	-0,054
	Jaunatnes darba pulciņi	0,060
Man patīk pulciņa skolotājs	Kultūrizglītības pulciņi	0,075
Varu satikt draugus un parunāties	Jaunatnes darba pulciņi	0,064
Man ir interesanti pavadīt savu brīvo laiku	Kultūrizglītības pulciņi	0,061
Vecāki liek	Tehniskās jaunrades pulciņi	-0,053
	Citi izglītojoši pulciņi	0,065
Cits variants	Kultūrizglītības pulciņi	0,053
	Vides izglītības pulciņi	0,085

Pētījuma autorus interesēja, kāda ir interešu izglītības iestāžu apmeklētības motivācija. Tika konstatētas sakarības starp atsevišķiem skolēnu motīviem un izvēlētajām interešu izglītības programmām (skat. 2.tab.).

Audzēkņus vada dažāda motivācija, kāpēc viņi apmeklē pulciņus. Visnozīmīgākā motivācija ir „Man patīk pulciņa skolotājs”, kas norāda skolotāja personības faktora nozīmīgumu, spēju radīt atbilstošu emocionālo vidi pulciņa nodarbību laikā, ko ir grūti nodrošināt formālā skolas mācību procesā. Nākošā nozīmīgākā motivācija ir „Man ir interesanti pavadīt savu brīvo laiku”, kas norāda uz mācību satura un metožu izvēli atbilstoši interesēm. Audzēkņi par ļoti nozīmīgu uzskata iespēju mācīties to, kas dzīvē noderīgs, bet nav pieejams formālajā skolas mācību procesā. Nozīmīga ir arī iespēja pašapliecināties un pārbaudīt savas zināšanas un prasmes, piedaloties konkursos un pasākumos.

1232 respondenti jeb 56% norāda, ka vēlas pavadīt laiku citā vidē ārpus skolas. 8% respondentu vecāki liek apmeklēt pulciņus, bet nevienam no viņiem tā nav vienīgā motivācija. Iespējams, ka ir pulciņi, kurus audzēknis izvēlas pats un ir pulciņi, uz kuriem vecāki liek iet. Izvēloties atbildi „Cits variants” ir minēti šādi pulciņu apmeklējuma iemesli: pulciņos neliek sliktas atzīmes, var izdomāt un veidot savus darbiņus, nav stundu un mājas darbu, var brīvi mērķtiecīgi izpausties, pats vēlos, sagādā prieku, eju līdz draugam, patīk grūti darbi.

Salīdzinot motivāciju proporcionāli, respondentu skaitam dažādos pulciņu programmu veidos, redzamas būtiskas atšķirības. Jaunatnes darba programmu pulciņu apmeklētājiem, salīdzinājumā ar citiem, salīdzinoši nelielu lomu motivācijā veido patika pret pulciņa skolotāju. Vislielāko motivāciju jaunatnes darba programmu apmeklējumam rada iespēja iegūt dzīvē noderīgas zināšanas, interesanti pavadīt brīvo laiku un piedalīties konkursos, ļoti nozīmīga ir iespēja satikt draugus un parunāties, kā arī vēlme pavadīt laiku ārpus skolas citā vidē. Tehniskās jaunrades pulciņu audzēkņiem būtiski svarīgāka par citām motivācijām ir iespēja apgūt dzīvē noderīgas zināšanas un prasmes. Tas ir vienlīdz svarīgi ar iespēju interesanti pavadīt brīvo laiku. Nozīmīga ir arī iespēja iemācīties to, kas skolā nav iespējams.

Pastāv cieša sakarība starp motivāciju un izvēlēto interešu izglītības programmu. 83 respondentiem jeb tikai 4% pulciņa nodarbības liek justies pārslogotiem.

Izmantojot Spīrmena rangu korelācijas testu, tika noteikts, ka pastāv negatīva sakarība starp skolēnu pārslodzi un sekojošiem pulciņu apmeklējumu iemesliem (skat. 3.tab.):

- izjūtu gandarījumu par saviem sasniegumiem,
- jūtos gaidīts, te ir laba atmosfēra,
- man patīk pulciņa skolotājs.

Tas varētu liecināt, ka vecāku uzspiesti pulciņi, kas nerada bērnam interesi, rada pārslodzes izjūtu, savukārt pulciņi, kas saistīti ar pozitīvu atmosfēru un interesi to nerada.

3. tabula. Spīrmena rangu korelācijas testa rezultāti
Table 3. Results of Spearman's Rank Correlation Test

Korelācija starp pazīmju paraugkopām		p-vērtība
Skolēnu pārslodze	Interesešu pulciņu apmeklējuma iemesli:	
	vecāki spiež apmeklēt	0,054
	izjūtu gandarījumu par saviem sasniegumiem	-0,072
	jūtos gaidīts, te ir laba atmosfēra	-0,066
	man patīk pulciņa skolotājs	-0,059

Savukārt netika atklāta cieša, statistiski nozīmīga sakarība starp pārslodzi un apmeklēto pulciņu skaitu vai interesešu izglītības iestādē pavadīto stundu skaitu. Līdz ar to var apgalvot, ka pārslodze nerodas patērētā laika dēļ, bet tā ir saistīta ar motivāciju un ir subjektīva.

4. tabula. Spīrmena rangu korelācijas testa rezultāti
Table 4. Results of Spearman's Rank Correlation Test

Korelācija starp pazīmju paraugkopām		p-vērtība
Skolēnu pārslodze	Skolēnu vecuma grupa (7 - 10 gadi)	0,054
	Reģions	0,093

Analizētajos datos parādījās cieša sakarība starp pulciņu nodarbību izraisītu pārslodzi un vecuma grupu 7 – 10 gadi (skat. 4.tab.). No šīs vecuma grupas respondentiem (1. – 4. klase vispārīzglītojošā skolā) 38% apmeklē 1 pulciņu, 30% apmeklē 2 pulciņus, 17% apmeklē 3 pulciņus, 8% apmeklē 4 pulciņus, bet pārējie apmeklē 5 pulciņus un vairāk. 4% pavada interesešu izglītības iestādē 1 stundu nedēļā, 14% - 2 stundas nedēļā, 11% - 3 stundas, 23% - 4 stundas, 7% - 5 stundas, 16% - 6 stundas, 25% - 7 un vairāk stundas nedēļā. 12% šīs vecuma grupas respondentiem apmeklē pulciņus, tāpēc, ka vecāki liek. 5% no šīs vecuma grupas respondentiem jūtas pārslogoti pulciņa apmeklējuma dēļ. Līdz ar to secināms, ka 7 – 10 gadus veci bērni izjūt subjektīvu pārslodzi, kas varētu būt saistīta ar motivācijas un intereses trūkumu konkrētā pulciņa apmeklējumam (vecāku uzspiests).

Tika konstatēta cieša sakarība starp pārslodzi un reģionu, kurā dzīvo bērns (skat. 4.tab.). Vispārslogotākie pulciņu apmeklējuma dēļ jūtas Rīgas interesešu izglītības iestāžu audzēkņi (6%). 96% respondentu priekšroku dod pulciņiem interesešu izglītības iestādē. Visbiežāk tiek minēti šādi iemesli: brīvāka atmosfēra, jūtos brīvāk, ir jautri, cita vide, vides maiņa, gribas atpūsties no skolas, no klasesbiedriem, pasākumi, jūtas novērtēts, brauc uzstāties daudzās Latvijas vietās, foršāki skolotāji, ļoti saprotoši, interesanti, vairāk domubiedru ar līdzīgām interesēm, nav tik daudz bērnu kā skolā, nav tik saspringti un stingri kā skolā, neviens neklie dz, skolā nav tik daudz iespēju izvēlēties, strādā profesionāli konkrētajā jomā.

Tikai 4 % respondentu labprātāk gribētu, lai pulciņi notiktu skolā, kā galveno iemeslu minot, ka tad nekur nebūtu jāiet, būtu ērtāk. Daļai no šiem audzēkņiem ir vienalga, kur apmeklēt pulciņus, kā arī tiek minēts, ka interešu izglītības iestādē un skolā ir atšķirīgs pulciņu piedāvājums, tādēļ apmeklē tos abās iestādēs.

Ja interešu izglītības programmas tiktu īstenotas tikai skolās, tad, lai apmierinātu daudzveidīgās intereses un vajadzības, nāktos braukt uz citām skolām, līdzīgi kā tagad uz interešu izglītības iestādi. Tikai 11% respondentu apmeklētu pulciņus svešā skolā. Pastāv cieša sakarība starp respondenta pārstāvēto reģionu un apliecinājumu, ka viņš apmeklētu pulciņus svešā skolā ($p=0,107$). Visdrošākie ir Rīgas audzēkņi (16% būtu ar mieru apmeklēt pulciņus svešā skolā), tiem seko Vidzemes (13%) un Zemgales (12%) audzēkņi. 8% Latgales interešu izglītības audzēkņu būtu ar mieru apmeklēt pulciņus svešā skolā, savukārt tikai 4% Kurzemes interešu izglītības iestāžu audzēkņi būtu ar mieru apmeklēt pulciņus svešā skolā. Tas nozīmē, ka lielākajai daļai Kurzemes bērnu un jauniešu tiktu liegta iespēja izmantot interešu izglītības piedāvājumu, ja viņiem būtu jādodas uz svešu skolu. Interešu izglītības iestādi apmeklē bērnu un jaunieši no dažādām skolām, līdz ar to visi jūtas vienlīdz piederīgi interešu izglītības iestādei, lai to brīvi apmeklētu.

Secinājumi *Conclusions*

Interešu izglītība ir nozīmīga neformālās izglītības sastāvdaļa, kas mērķtiecīgi un plānveidīgi tiek realizēta, saturs tiek strukturēts, izdalot vairākus interešu izglītības virzienus un jomas.

Interešu izglītības iestāde ir multifunkcionāla neformālās izglītības vide, kurai ir nozīmīga loma Latvijas izglītības telpā.

Interešu izglītība ir personas individuālo izglītības vajadzību un vēlmju īstenošana neatkarīgi no vecuma un iepriekš iegūtās izglītības. Tā ir brīvprātīga izglītība, un tās uzsākšanai nav nepieciešama noteikta izglītības pakāpe vai izglītības līmenis, kā arī priekšzināšanas apliecinājoši dokumenti.

Interešu izglītība dod iespējas līdzdarboties, ļauj eksperimentēt. Interešu izglītība paver plašāku redzesloku un veicina personības attīstību, t.sk. uzskatu, viedokļa, attieksmju un vērtību veidošanos, sekmējot patstāvīgas dzīves prasmju attīstību.

Interešu izglītība sniedz konkrētas zināšanas, prasmes un kompetences kādā konkrētā nozarē, palīdzot izvēlēties turpmāko profesiju uz iegūtās pieredzes bāzes.

Interešu izglītības programmu saturu nosaka bērnu, jauniešu un viņu vecāku pieprasījums, izglītības iestāžu piedāvājums, valsts kultūrvēsturiskā situācija un tradīcijas.

Ļoti daudzveidīgs un plašs ir interešu izglītības izvēles motīvu spektrs. Gan vides (ārējie), gan no personības izrietošie (iekšējie) faktori nosaka interešu

izglītības programmas izvēli un popularitāti gan bērnu un jauniešu vidū, gan viņu vecāku vidū.

Visbiežāk bērnu un jauniešu izvēli apmeklēt pulciņus interešu izglītības iestādē ietekmē divi nozīmīgi faktori: no skolas atšķirīga vide un skolotājs (attiecības ar skolotāju, viņa profesionalitāte un personība).

Interesu izglītības iestādes veic socializācijas un kulturizācijas veicināšanas funkcijas, palīdzot saviem audzēkņiem pašapliecināties un atrast ceļu sevis pašrealizācijai. Vecāku un pedagoga atbalsts ir būtiski šo mērķu sasniegšanai.

Nepieciešams skaidri definēt kvalitatīvas izglītības rezultātu, skaidrojot arī procesu, saturu un vidi šī rezultāta sasniegšanai, lai būtu iespējams vērtēt interešu izglītības vietu Latvijas izglītības sistēmā un plānot tās attīstību kvalitatīvas izglītības īstenošanai.

Summary

These days sustainability of education becomes more actual, the guarantor of which appears to be the availability and diversity of education for every human being during the lifetime where the non-formal education takes a significant place.

The member state participants of The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), taking into consideration the global meeting "Education for everyone" that took place in May, 2014 in Oman, came to an agreement that the international support of the ultimate target of promoting and providing the development of sustainable society until 2030 has to be strengthened. In the way of assessing the achievements of the completed strategic objectives more than 300 participants of the conference came to terms that a vision of the future education will more explain the education for sustainable development, as well as linking of education with the labour market and improvement of every person's quality of life. The link of the formal and non-formal education is very important for the development of education, as much as strengthening of the skills of the 21st century and the environment of education-how much it is inclusive and open to the collaboration, what the link between the formal and non-formal education is.

In the environment of education of Latvia as a sub-category of non-formal education there has appeared such a concept as *interest education*.

The aim of the article is to update the role of the interest education of children and young people in the context of life-long education when publishing the results of the completed theoretical and empirical research in the sphere of the non-formal education.

The empirical research „*Interest education in Latvia and the role of the institutions of interest education*” has been accomplished within the frameworks of the working group of the constructive board of headmasters of the interest educational institutions of Latvia. Many respondents (2199 students of the children's and youth interest education institutions) took part in the research.

As a result of the research it was concluded that the interest education is a significant part of the non-formal education that is performed in a purposeful and planned manner, the content is structured dividing several directions and spheres of the interest education.

The institution of the interest education is a multifunctional environment of the non-formal education that takes a significant role in the environment of the education of Latvia. The interest education is an implementation of a person's individual needs and wishes of education regardless of age and previously obtained knowledge. It is voluntary education. To start informal education, it is not necessary to have a specific grade of education or level of education as well as the documents confirming the grounding. The interest education offers an

opportunity to participate and to experiment. It opens a wider horizon and promotes the development of a personality including the formation of views, opinions, attitudes and values facilitating the development of the skills of an independent life. The interest education offers specific knowledge, skills and competences in a specific field thus helping to choose the further profession basing upon the previously obtained experience basis.

The content of the programmes of the interest education has been defined by the request of the children, young people and their parents, by the offer of the educational institutions, the cultural- historical situation and the traditions.

The spectrum of motives of the interest education is very wide and various. Both the factors of the environment (external factors) and the personality's resultant (internal factors) define the choice and the popularity of the programme of the interest education among the children, the young people and their parents.

In the majority of cases the choice of the children and the young people to attend the groups of interest in the institutions of the interest education is influenced by two significant factors: the environment that differs from school and the teacher (relationship with the teacher, his/her professionalism and personality).

The institutions of the interest education accomplish the functions of promoting socialization and culturalization thus helping the children and the young people to self-affirm and to find the ways for self-realization. The support of parents and educators is essential to achieve these objectives.

It is necessary to define, in an intelligible manner, the result of a qualitative education, thus explaining also the process, content and environment to achieve this objective so it was possible to evaluate the place of the interest education within the system of Latvia and was possible to plan its development in order to realize qualitative education.

The results of the survey of the children and young people acknowledge that there is a wide spectrum of motives of choosing the interest education. The choice and popularity of the programmes of the interest education have been defined by several groups of factors. It is important to offer possibilities to attend different interest groups both in the country and in towns thus gaining new out-of-school experience that can further largely result on choosing the career objectives.

Both – the researches and the personal experience of the author affirm that the centres of the interest education of the children and youth are the sub-systems of multifunctional environment of the non-formal education in the total environment of the education of Latvia.

Literatūra **References**

- Coombs, P.H., Ahmed, M. (1974). *Attacking Rural Poverty. How Nonformal Education Can Help*. Baltimor, The Johns Hopkins University Press.
- Clarijs, R. (2008). *Unlimited Talents and Non-formal Education. A Contribution to the Discussion about the Future Role and Position of After-School Education in Europe*. Prague, p. 54.
- Interešu izglītības jomas*. (2015). (Interest agency for education areas).VISC. Downloaded from <http://visc.gov.lv/intizglitiba/info.shtml> (In Latvian)
- Izglītība visiem* (Education for all). (2014). Downloaded from <http://www.unesco.lv/lv/izglitiba/izglitiba-visiem/izglitiba-visiem-1/> (In Latvian)
- Kalniņa, D. u.c. (2012). *Interešu izglītība Latvijā un interešu izglītības iestāžu loma* (Latvian education interests and the interests of educational institutions play). Pētījuma ziņojums. Rīga, IKSD. (in Latvian)
- Katane, I. (2005). Rural School as Multidimensional Education Environment: Conceptual Model in Aspect of Education Ecology. Proceedings of the Fourth International

- Conference *Person. Color. Nature. Music*, Daugavpils University, Daugavpils, Latvia, pp. 173-188.
- Katane, I., Kalniņa, I. (2010). *Skolēnu personības konkurētspējas attīstība neformālās komercizglītības vidē* (Development of Students' Personality Competitiveness within the Environment of Non-Formal Commercial Education). Jelgava: LLU, 331 lpp. (in Latvian)
- Kravale, M. (2006). *Jauniešu neformālā izglītība Latvijā*. (Youth Non-formal Education in Latvia). Promocijas darba kopsavilkums. Daugavpils: DPU. Downloaded from www3.acadlib.lv/greydoc/Kravales_disertacija/Kravale_lat.doc (in Latvian)
- Kuhlmann, S., Kirschbaum, C., Wolf, O. T. (2005). Effects of oral cortisol treatment in healthy young women on memory retrieval of negative and neutral words. *Neurobiology of Learning and Memory*, 83, p. 158.-162.
- Lepere, D. (2011). *Inovātīvās darba formas un metodes interešu izglītības programmu īstenošanā Talsu novada Bērnu un jauniešu centrā*. Talsi: Talsu Bērnu un jauniešu centrs.
- Lerner, R.M. (Ed.). (2006). Theoretical models of human development. Volume 1 of *Handbook of Child Psychology*(6th ed.), Editors-in-chief: W. Damon & R. M. Lerner. Hoboken, NJ: Wiley.
- Normatīvie dokumenti*. (Regulatory Documents). (2015). Rīga: VISC. Downloaded from <http://visc.gov.lv/aktualitates/normdok.shtml> (In Latvian)